

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уређивачки одбор:

др *Ирена Грицкај*, др *Милка Ивић*, др *Павле Ивић*, др *Радослав Кайичић*,
др *Рудолф Коларич*, *Блаже Конески*, др *Берислав Николић*, др *Миливој Павловић*,
др *Асим Пецо*, др *Мићар Пешикан*, др *Живојин Сјанојчић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

XXXI књ.

БЕОГРАД

1974 — 1975

ТЕКСТОЛОШКИ САСТАВ И ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ ТЕКСТА НАЈ- СТАРИЈИХ СРПСКИХ ЧЕТВОРОЈЕВАНЂЕЉА

Даничићев пионерски подухват на пољу издавања старословенских споменика српске редакције — знаменито издање Никољског четворојеванђеља — није на жалост означио почетак систематског рада у овом правцу. Тако се и могло догодити да најстарија српска четворојеванђеља — знатно старија и у много праваца не мање значајна од Никољског — остану практично непозната све до наших дана. Намена је овог нашег огледа да бар донекле попуни ову празнину и да буде прилог оживљавању интереса за драгоцене споменике нашег културног наслеђа, чије је проучавање тако плодно започео утемељивач целог низа грана наше филолошке науке — Буро Даничић.

1. Основни подаци о споменицима

Овај оглед се заснива на два значајна споменика старосрпске писмености, који — без обзира на извесну хронолошку неподударност и неке разлике у карактеристичним особинама — показују несумњиву међусобну сродност, што, како ћемо видети, омогућује одређена уопштавања.

1) Рашко хиландарско четворојеванђеље (Рх, хиландарска збирка бр. 22) засад је слабо познато. У каталогу „Изложбе српске писане речи“ (Београд 1973, Народна библиотека СР Србије, аутори каталога Биљана Стипчевић и др.) дати су под бројем 18 ови подаци: „Најстарије четворојеванђеље српске редакције; без поговора, са Амонијевом поделом на главе. Друга четвртина XIII в... Пергамент, 190 л., 280 x 195 мм“. — Прихватајући датацију у тим оквирима, сматрамо да се она са више основа може примицати почетној граници тога периода него крајњој. Споменик је практично у целости очуван (недостаје последњи лист, а нека одсецања иницијала нису знатније оштетили текст).

2) Мокропољско четворојеванђеље рашке редакције (*Mū*) нађено је релативно недавно у Мокром пољу код Книна, а чува се у Крки. За овај споменик постоји нешто литературе, а опсежнији приказ објавио је потписани у Зборнику Матице српске за филологију и лингвистику XVI/1, са закључком да нема елемената који би принуђивали на датирање касније од средине XIII века.

Заједничка је особина оба споменика висок ниво писмености и ортографске културе, где падају нарочито у очи:

- правилна употреба јата;
- правилна употреба јера (употребљава се само њ) у јаком положају са изузетком ограниченог броја традиционалних ликова (са старословенском заменом о, е) типа *тогда, праведникъ*;
- доследна употреба омеге на почетку речи, само спорадична употреба и и ѝ, одство њ и назала (изузимајући специфично укључивање знака љ у јотациони систем Рх), одсуство широког е, одсуство пајерака, доста тачна традиционална употреба љ у етимолошкој позицији, сразмерно тачна и систематична транскрипција библијских властитих имена и др.

Мокропољско четворојеванђеље одликује се веома доследном применом одређеног система јотације, где доминира тежња контрастној употреби вокалских парова у позицији на почетку слога и иза сугласника (аналогна контрасту *w-o*), својствена српској редакцији. Тај систем могли бисмо представити оваквом схемом (у горњем реду су слова каква се употребљавају на почетку слога, где се и изговарало *j*, а у доњем реду представљене су секвенце са палаталним и депалатализованим сугласницима):

к (е)	ка	кю	
ке	ка	кю	кчу

Систем јотације у Рх није, међутим, јединствен. У секцији која и иначе показује конзервативније особине тежи се оваквом систему:

к/е	ка/џ	кю	
ке	ка/џ	кю	кчу

— тј. чувају се неке карактеристике старије српске ортографије, доста блиске систему о коме сведочи Вуканово јеванђеље, па и текст Глигорија дијака у Мирослављевом јеванђељу.

Међутим, у секцији Рх која садржи млађе елементе (лексичке, граматичке и др.) систем јотације се практично подударе са оним у

Мокропољском јеванђељу, са једном битном разликом — у тај систем је укључен назални знак љ:

Ѣ (Ѣ)	Ѧ	Ю		
ЛЕ	ЛѦ	(ЛѦ)	ЛЮ	ЧЮ

Оваква употреба назалног знака одмах асоцира утицај руске редакције, јер је подударна са гласовним развојем предњег назала у руском језику¹. Било би ипак погрешно свести ову појаву на просто преузимање из руске редакције, нпр. уз претпоставку да је млађа секција Рх преписана са неког руског споменика. У прилог томе сведочи практично одсуство других русизама, непотпуно подударање ортографских секција са текстолошким (прекорачења и варијација има у оба правца), а такође чињеница да је у српској редакцији постојала традиција употребе назалних знакова као елемената система јотације, што се нарочито добро може пратити у Мирослављевом јеванђељу.

У ствари је за српску писменост XIII века карактеристичан двојак континуитет: с једне стране наслањање на властиту традицију у неговању старословенске писмености, чување достигнућа српске редакције и њој својственог прилагођавања старословенског језика потребама српске језичке културе — а с друге стране активна међусловенска узјамност, у којој је важну улогу несумњиво имао Хиландар. Тако можемо разумети и ову употребу љ у Рх: искоришћен је један елемент који се развио у руској редакцији да попуни једну празнину и отклони један системски недостатак у третирању јотације. Смисљена примена овог елемента огледа се у чињеници да се љ јавља само иза палатала, а не и у значењу њ (на почетку речи одн. слога), чиме се чува контраст коме тежи српска редакција, а постиже се потпунија диференцијација него при друкчијим решењима (типови лѦ или лѢ).

Не само својим хронолошким приматом, него и другим својствима (веома тачан третман текста, практично без писарских омашки и несналажења, велика архаичност неких секција и др.) Рашко хиландарско четворојеванђеље заслуживало би и да се у целини изда, како би се његов текст учинио непосредно доступним филолошкој науци, чему

¹ Постоје и директни преседани везања назалног знака за позицију иза сугласника, што је за Архангелско јеванђеље констатовао А. Белић (Учешће св. Саве и његове школе у стварању нове редакције српских ћириличких споменика, Београд 1936). Битна је разлика ипак што у споменицима руске редакције, какав је Архангелско јеванђеље, назал у већици случајева остаје на етимолошки оправданом месту иако има значење 'а, док се у нашем споменику етимолошка веза потпуно кида и назални знак се ограничава на позиције у којима није било назала.

ће се, ако буде могућности, и приступити у Институту за српскохрватски језик.

II. Склой и међусобни однос рашких четворојеванђеља (Рх и Мп)

Упоредивање лексичких и других одлика наших споменика даје основа за одређене закључке.

1) Оба старорашка четворојеванђеља (Рх и Мп) имала су заједнички блиски или даљи предлозак (Р)².

О томе сведочи мноштво подударања, међу њима и неких сасвим специфичних, као што су подударна релартиција синонима као *ктеръ-нѣкын-дрогъ*, *нѣрѣн-жъръць* и др., или оваква подударања: Мк 15.7: *вѣ же нарицаемъи разбонникъ съ свѣтъники своими* Рх, *вѣ же нарицаемъи разбонникъ съ-вѣтники своими* Мп (*вѣ же нарицаемъи варава съ своими ковъникы Зогр.*); Мт 27.7: *село кераминъ Рх Мп (село скъдельниково Зогр.)*.

Посебно су карактеристична места на којима у оба споменика долази до истог огрешења о нормални јеванђељски текст, као што је антиципација стиха Мт 8.23: *и възвъшю нмоу въ коравль по немъ идоше оученици нго, који је у оба споменика дат иза стиха Мт 8.18, а после опет на свом нормалном месту; или испуштање дела текста Мк 2.13—14 (... къ морю и възъ народъ идѣаше къ нмоу. 14 и мимо градъ ис... — текст наведен према Зогр.), опет заједничко за оба разматрана кодекса. Исто је тако убедљива подударна подела на конзервативну и подмлађену секцију, о чему ћемо даље говорити.*

2) У оба кодекса је прва секција (Рх₁ одн. Мп₁, гошво цело јеванђеље ѿ Матеју) значајно конзервативнија, док даљи тексти (Рх₂, Мп₂) садржи значајне иновације и одсиујања од најстаријег штиа шейтра-шекста. То значи да је и њихов заједнички прѣограф имао две неједнаке секције (Р₁ и Р₂) иј. да је стицајем неких околности прѣреисан делом са једног кодекса ксји је ѿ штиу сѣјао веома близу најстаријем шейтра-шексту (одн. Маријинском јеванђељу као највернијем сведочанствиу шгога штиа), а делом са другог кодекса, у којем је шекст био резултат сложеније еволуције.

²). У складу са овим системом скраћеница било би означавање Мокропољског четворојеванђеља са Рмп (систем Р: Рх — Рмп), али смо из практичних разлога остали при симболу Мп. Познати, већ издавани кодекси означавани су уобичајеним скраћеницама: М(аријински), З(ографски), А(сманов), О(стромиров), Н(икољски) (друго четворојеванђеље о коме је Даничић дао податке издајући Николско означавамо са Нб). Употребљене су и уобичајене ознаке за јеванђелисте (Мт, Мк, Лк, Јо).

Од лексичких разлика (које ћемо даље подробније пратити у овом раду) најочљивија су накнадна превођења грцизама у млађој секцији, која остављају утисак својеврсног пуризма; пада у очи и то да млађа секција има више трагова утицаја апракоса. Поред лексичких, уочавају се и неке системске разлике, као што је однос типа рѣкъ: рекохъ, у Рх и начесе: начеше, ли: или и др.

Мада је тешко категорично разграничити утицај двају кодекса за које претпостављамо да су послужили као предлошци при настанку типа Р (и нпр. искључити могућност да се писар Р и при раду на млађој секцији повремено у извесној мери служио и конзервативнијим предлошком) — промена пред крај јеванђеља по Матеју изгледа јасно засведочена и несумњива, а концентрација карактеристичних разлика чак допушта сасвим прецизно разграничење: почев од стиха Мт 27.35 јављају се варијанте својствене млађој секцији, као што су: распньше уместо пропньше Мт 27.35, распше ум. пропше 27.38, ѡ лѣкоу ю ум. ѡ шоу ю(ю) 27.38, старѣишны жѣрьцьскы ум. архинѣи 27.41, часа ум. години 27.45, нѣци ум. ѡтери 27.47 — итд.

3) *Извесне међусобне разлике између наших кодекса не могу се међушим објаснити нормалним ирејисивањем или слободним писарским модификацијама, него ионекад уиућују на уиућај различитих иишова јеванђељског итекста. Те разлике се најчешће лако могу објаснити иреишавком да је на неком иредлошку Ми (или вишесѣруко у лану ирејисивања) долазило до извесних коректура итекста, уз угледање на кодексе који су се ио иишу разликовали од Р, чиме се итекст Ми ионешто удаљавао од Рх, односно од заједничког иредлошка.*

Наиме, нису у питању само разлике које би се могле схватити као системска нормализација и прилагођавање правилима, какве су нпр. тип корабъ (доследно у Мп): коравъ (местимично сачувано у Рх), или Мп: ли Рх, соудни Мп: соудни Рх (Мт 5.25), 'црѣтво Мп: 'црѣтви Рх, 'нвсны Мп: 'нвскыи Рх и сл. Да су такве разлике могле настајати спонтаном нормализацијом, сведочи и само Рх, где је накнадном коректуром систематски преправљано ли у или; уосталом, већ је при првом писању примљен облик или у целој млађој секцији Рх, а и други писар Рх, који је у једном кратком одељку (и то у конзервативној секцији, у Мт 6) заменио основног писара, два пута је употребио или (а ли ниједном). Исто тако у Мт 7.16 видимо да је у Рх накнадном преправком архаизам грозны претворен у грозды, како налазимо у Мп, а слична је ситуација у Мт 25.26 са паром лѣны: лѣнныи.

Али с друге стране имамо и овакве односе: Мт 26.28 ѡтдани Рх М: ѡставленни Мп О; Мт 26.34 коуръ Рх З А О: пѣтъль Мп Н;

Мт 28.5 пропетаго Рх М З: распетаго Мп А О — и још низ сличних разлика (истина, малобројних у односу на степен подударања наших кодекса), које имају типолошки смисао и сведоче о накнадном утицају који су претрпели предлошци Мп, што их је у неким елементима водило мимо заједничког протографа рашких јеванђеља и удаљавало од Рх.

4) *Иако је несумњиво старије и конзервативније, Рашко хиландарско четворјеванђеље не може у директној линији бити ближи или даљи предлошак Мокројолошком. Док се Мп начелно у целини наслања на заједнички протограф (Р), дошло је у Рх у другој половини јеванђеља по Јовану битно нарушен континуитет и укључен уметак знатно друкчијих особина (Рх₂).*

Најоучљивија карактеристика тог уметка је да у њему изостаје накнадни „пуристички“ превод, својствен млађој секцији рашких јеванђеља. По томе се овај уметак подудара са старијом, конзервативном секцијом (Р₁, одн. Рх₁), али у другим особинама нема оне изразите конзервативности и блискости Маријинском јеванђељу, каква је својствена секцији Рх₁. Тај уметак не показује никакву специфичну сродност с текстом Мп, а захвата текст готово од почетка 10. главе по Јовану па до пред крај споменика (можда негде до Јо 19.24, или мало даље), што практично значи да на последња три сачувана листа Рх (четврти није сачуван) имамо опет текст карактеристичан за Р₂ (одн. Рх₂, Мп₂).³ Иако су, сем овога, знатно ређи примери где је старина на страни Мп (а где у Рх имамо иновацију), ипак их има; нпр. Мт 13.39 коњчина вѣка Мп М; коњчание Рх З А О; Мт 12.7 у Рх накнадно преправљено милости у милостини, док у Мп остаје старије милости; Мт 11.12 възхытають Мп М З Н; възхнщаютъ Рх О; Мт 11.1 шттоудѣ Мп М; шттоудѣ Рх З; Мт 6.30 дѣнѣ Мп М; ѡдѣнѣ Рх З; Мт 6.24 не родити Мп М; не родити Рх О. То би могло значити да ни Рх није директни препис са заједничког протографа рашких јеванђеља (Р), него да и до овог кодекса води извештан ланац преписивања, мада краћи него до Мп.

Показани међусобни однос два најстарија позната рашка четворјеванђеља у извесном смислу проширује домет и значај сведочанстава која садрже ови кодекси. Нису, наиме у питању само два споменика, њихове одлике и међусобни однос, него и чињеница да они посредно сведоче о већој групи или низу сродних кодекса, о једном типу тетра-

³ У одељку V поменућемо још један сасвим кратки уметак конзервативног текста у Рх (поч. гл. XII по Луки), који ћемо такђе (уследило) означавати са Рх₂.

јеванђеља који је изгледа био доста заступљен и утицајан у српској писмености прве половине XIII века. У сваком случају, поред два сачувана споменика можемо сматрати засведоченим и њихов заједнички протограф (P), а такође и већи или мањи број посредничких преписа, нарочито између P и Mп.

Упоређењем сачуваних споменика са највише сигурности могу се реконструисати лексичке одлике заједничког протографа, о коме ће ниже бити речи. Посебно је занимљиво што се са доста вероватноће могу реконструисати и неке специфично штокавске појаве, што значи да је и заједнички протограф P имао особине српске редакције.

Наиме, у оба сачувана кодекса (нарочито у Rx) срећу се примери замене *вѣ* са *оу*. Овакви примери представљају ипак само мален простак свих ликова са *вѣ*, па случајеве у којима се ова штокавска иновација јавља паралелно и у Rx и у Mп можемо са доста вероватноће узети као појаву преузету из заједничког протографа; уп. нпр.

Mт 13.35 *оу притчахѣ* Rx, *оу притчаахѣ* Mп;

Mт 15.33 *оуземѣ* Rx Mп;

Mт 23.26 *оуноуѣрѣне* Rx, *оуноуѣрѣне* Mп;

Mт 8.18 *възрѣвъ* Rx, Mп (уместо *оузрѣвъ*, са обрнутим смером поремећаја).

Напоменимо и то да се једна наизглед сасвим супротна појава у Rx и Mп може свести на исти узрок. Наиме, у Mп се као широко заступљена, системска појава запажа дуплирање вокала у дугим слоговима, док у Rx по правилу имамо једноструко писање и на местима где је у класичном старословенском систему стајао удвојени вокал (имперфект на *-аахѣ*, придевски завршеци типа *-ѣи*, *-и*, *-ааго* и сл.) Ову разлику можемо објаснити претпоставком да је за P било карактеристично сажето писање, што се и сачувало у Rx, док се у Mп одразила накнадна нормализација; при њој удвојено писање није реконструисано само у етимолошки оправданим позицијама, него (под утицајем језичког осећања писара) и у другим наставцима где се вокал изговарао дуго.

III. Карактеристичке лексике у конзервативној секцији рашких јеванђеља (Rx₁, Mп₁)

1) Поред неких лексичких замена граматичког или стилског карактера (нпр. *твои* : *сви*, *сѣтворити* : *творити*, *колебања* у употреби предлога и сл.), у конзервативној секцији рашких четворојеванђеља најбројнија су она одступања од текста прототетре која бисмо могли

идентификовати као извесну морфолошку нормализацију лексике, тј ситније разлике у облику речи, смењивање фонетских или творбених варијаната. Тако налазимо:

— или ум. ли. Ово је доследно спроведено у Мп, док се у Рх₁ чува архаизам ли, само је систематском коректуром накнадно успостављен лик или, иначе карактеристичан за Рх₂. На тај начин, Рх представља прелазну етапу напуштања лика ли, о чему посебно сведочи чињеница да други писар Рх (поменута кратка секција Мт 6.24—28) употребљава млађи лик.

— црство 'нвснои или сл. ум. 'црствне 'нвснои — али без оне доследности коју видимо у А и Н. У ствари се ова иновација у Рх₁ јавља само местимично, док је у Мп₁ знатно чешћа, нарочито у придеву.

— вратъ ум. вратръ (тако и у изведеницама) — доследно у целом тексту Рх и Мп.

— коравль ум. коравь — у Мп доследно (као и други случајеви епентетског л), док се у Рх чува и лик без л, на пример у Мт 8.23;

— монси ум. моси — доследно у оба рашка кодекса (варијанту са и у основи срећемо већ у А, а у Н је уопштено монсѣи).

Одступања ограниченијег домета а сличне природе налазимо још подоста, нпр.: оувѣщаван Рх Мп уместо оувѣштаѣ М З (Мт 5.25); соудни Мп ум. соудни Рх М З (5.25); погыветъ Рх ум. погыветѣ М З (5.29 и 30); погывноутъ Мп Н ум. погывають Рх М, погыванѣи Рх Мп ум. погыванѣи М Н; отъсѣци (роукоу) Рх ум. оуѣсѣци М З (5.30); вѣмѣтанѣио Мп З А О Н ум. вѣметѣио Рх М (6.30); прѣвѣи Рх Мп ум. прѣвѣи М З (7.5); грозды Мп (и коректор Рх, такође З А) ум. грозны Рх М (7.16); поклонити (главу) Рх ум. подѣклонити М З (8.20); погрѣсти Рх Н ум. погрѣти М З (8.21); платна Мп Н ум. плата Рх М (9.16); ичтени Рх А, ичнени Мп ум. иштѣтени М З (10.30); пепелѣ Рх ум. попелѣ М З (11.21); вѣ соуботоу Рх Мп ум. вѣ сѣботы М З (12.2); сѣланои Мп Рх ум. сѣнои М (13.19), З (13.22); зѣноу гороушичню Мп ум. гороушноу Рх М (13.31); сѣжнгають Мп ум. сѣживають Рх М З (13.40) — итд.

Како се види и из овог прегледа, сличних иновација има знатно више у Мп него у Рх, али и Мп у поређењу са Н делује у овом погледу доста архаично, тако да је степен архаичности сагласан хронологији (Рх — Мп — Н).

2) Знатно су малобројније иновације које можемо сматрати у ужем смислу лексичким, где се смењују синоними различите основе

и слична одступања. У Рх₁ (изузимајући почетак, где није сачуван текст М) уочавају се ови примери:

вѣлѣзи (Мт 6.6) Рх Мп ум. вѣниди М З А; устави... уставляемъ Рх Мп (-ла-) А О (6.12) ум. отъпоусти... отъпоуштаемъ М З Н; люво Рх А (6. 24) ум. ли во М З; ѿ гробъ Рх Мп О Н (8.28) ум. отъ жални М (отъ гробништѣ А, отъ гробништѣ З); влазньники Рх Мп (13.41) ум. скандѣлы М Н (съблазны А З О); четвертовластьць Рх (14.1), четверовластьць Мп ум. тетрадхъ М З Н; иначе Рх (15.16) (выноу Мп) ум. единаче М, едѣначе З Н; прохѣдомъ Рх Мп (15.17) ум. афѣдромъ М (афѣредомъ З, афѣдромъ Н); прѣвлажнѣтъ Рх Мп (18.6) ум. основе сканд- М Н; ѿ съблазнь... съблазномъ... съблазнь Рх Мп (18.7) ум. отъ скандѣлъ итд. М Н; вѣровасте Рх Мп (21.25) ум. ѡса емоу вѣры М, есте вѣры емоу Н; златицоу Рх Мп (22.19) ум. склазъ М (клезь Н, образъ А); по дѣломъ же ихъ не творите Рх Мп Н (23.3) ум. ... не ходите М; свезають же вѣремена Рх Мп О Н (23.4) ум. съвнражтъ... М А; вѣднѣ носима Рх Мп (23.4) ум. не оудовъ... М А; звати се, не зовите себе Рх Мп (23.7, 23.9) ум. нарицати сѧ, не нарицанте себе М А Н; оучителю, оучители Рх Мп (23.7, 23.8) (сл. и А) ум. равъви, равъви М Н; оцѣщающи комаръ Рх Мп (23.24) ум. оцѣждажштии мѣшицѧ М (оцѣштаюште мѣушице Н); пожирающе Рх Мп (23.24) ум. поглѣштажштии М Н; блюдоу Рх Мп (23.25) ум. паропсидѣ М Н; съ лицемѣры Рх Мп О (24.51) ум. съ упокриты М З А Н; напиткиомъ Рх Мп О (25.37) ум. натроухомъ М З А; оудави се Рх Мп А О (27.5) ум. възвѣси сѧ М З Н; село керамины Рх Мп (27.7 и 10) ум. село скѣдельниково и сл. М З А Н.

Овај списак готово се удваја ако додамо лексичке иновације специфичне за Мп, у позицијама где Рх углавном чува стари облик:

господинома Мп А О (Мт 6.24) ум. господьма Рх М З; иного дрѣжитъ се Мп (6.24) ум. единого Рх М З А Н; лицемѣри Мп (6.30) (можда просто омашка) ум. маловѣри Рх М и др.; платна нова Мп (9.16) ум. плата невѣлена Рх М (платъна невѣлена Н); помышлениа Мп (12.25) ум. мысли Рх М З Н; раздѣль се на двоѣ Мп (12.25) ум. раздѣль се на се Рх М З Н; на блюдѣ Мп З (14.8 и 11) ум. на мисѣ Рх М Н; выноу Мп (15.16) ум. единаче М, едѣначе З Н (иначе Рх); г. сѣни Мп (17.4) ум. г. кровы Рх М З А Н; прискрѣвны Мп (17.23) ум. скрѣвни Рх М Н; шпроверѣже Мп (21.12) ум. испроверѣже Рх М; храмины Мп (24.43) ум. храма Рх М З; въ уставканиѣ грѣховъ Мп А О (26.28) ум. въ штданиѣ грѣхомъ Рх М Н (въ отъпоуштении грѣхомъ З); пѣтъль Мп Н (26.34, 27.74 и 75) ум. коуръ Рх З А О (кокотъ М); минуѣти Мп (26.42) ум. мимонти Рх М З Н (да мимондетъ А); спѣи

Мп (26.50) ум. то твори Рх, твори А, дрѣзи НБ — док у М З Н (према томе и у прототетри) изостаје та допуна; словеси Мп (27.14) ум. 'глоу Рх М З А Н.

IV. Ревизија *сѣтарије* лексике у млађој секцији наших *сѣоменика* (Рх₂ Мп₂)

Видели смо да и у конзервативној секцији наших кодекса долази до накнадног превођења појединих грцизама. За ту секцију стиче се, међутим, утисак да замена грцизама није сама по себи представљала циљ ревизије текста, него да су поједини грцизми потискивани уопште у склопу замењивања слабо познатих речи, било да су оне грцизми или словенски архаизми одн. мање познате и мање прозирне речи.

Напротив, у секцији Рх₂ Мп₂ потискивање грцизама добија размере једног систематског поступка. Сам начин превођења, као и накнадног подмлађивања словенских лексичких решења, показује јасну везу са руским апракосима мстиславско-јурјевског типа, са нашим Вукановим изборним јеванђељем, као и са бугарским Трновским четворојеванђељем, мада се не може говорити о некој упадљивијој подударности текста наших кодекса са овим споменицима. Одређеније речено: сви ови споменици садрже као битан заједнички елеменат једну доста радикалну ревизију старе словенске лексике, нарочито грцизама, али у текстолошком смислу представљају посебне типове, тј. изостаје онај тип подударности који видимо кад руске апрокосе упоредимо један с другим, или кад међусобно упоредимо наша два рашка четворојеванђеља. Наиме, подновљени превод обично не налазимо на истим местима и у једнако стилизованим реченицама, али су лексичке одлике (посматране као списак карактеристичних подмлађивања) у великом степену подударне, што ће посведочити и примери које наводимо из наша два кодекса:

акы ум. иако: Рх Мп у Мк 4.31, 8.24, 12.25, 12.33, 14.48, Лк 18.17, 22.52; само Рх у Мк 9.3, Лк 10.3, 6.22.

ал(ь)кати ум. постити, ал(ь)канне ум. постъ: Рх Мп у Лк 2.37, 5.33, 5.34, 5.35.

вагрѣница, вагрѣнь ум. порѣѣра: Рх Мп у Лк 16.19. Такође уместо архаизма *прѣрѣд-* (у А и *прѣрѣд-*) Рх Мп у Мк 15.17, 15.20 (на оба места у Мп *ѣ* ум. *ѣ*); само Мп у Јо 19.2, док у 19.5 тај лик имамо и у Рх, иако је то већ секција Рх₂.

влижѣнии ум. искрѣнии: Рх Мп у Мк 12.31, 12.33; само Рх (Мп нема) у Лк 10.27, 10.29, 10.36.

влюдо ум. лиса: Рх Мп у Мк 6.29, Лк 11.39.

влинкѣ ум. влини — на више места (в. у одељку VI).

- власть ум. областъ — на неколико места (в. у одељку VI).
- вонвода ум. стратигъ: Рх Мп у Лк 22.52.
- воне ум. ароматы (ак. мн.): Рх Мп у Мк 16.1.
- дѣворъ шгњна ум. гешна: Мп у Лк 12.5 (исп. у одељку VI).
- домоустроит(е)лъ ум. икономъ : Рх Мп у Лк 16.8.
- дроугъ ум. итеръ — на више места (в. у одељку VI).
- дрѣводѣлннъ ум. тектонъ: Рх Мп у Лк 6.3.
- дѣла, дѣлѣ, дѣла Рх, дѣла Мп ум. рѣди, за или узрочног инстру-
ментала: Рх Мп у Мк 2.4, 6.26, Лк 5.19, 6.22, 7.47, Јо 19.38, 20.19.
- женеи се ум. женихъ: Рх Мп у Мк 2.19, 2.20, Лк 5.34, 5.35, Јо 2.9.
- жидовинъ ум. иудѣи, жидовъскъ ум. иудѣискъ и сл. — на много
места (в. у одељку VI).
- житие ум. животъ — на неколико места (в. у одељку VI); на
једном месту (Мк 5.3) и уместо жилище.
- запона ум. катапетазма: Рх Мп у Мт 27.51.
- инъ ум. итеръ — на неким местима (в. у одељку VI).
- книгочини (или книгочина?) ум. законъникъ: Рх Мп у Лк 7.30,
11.45, 11.46, 11.52.
- котыга ум. хитонъ: Рх Мп у Јо 19.23 (не може се са сигурношћу
рећи је ли овде још секција Рх₃, или се поново враћа Рх₂).
- коуца ум. скинии: Рх Мп у Лк 9.33; само Рх у Мк 9.5. Исп. и потъ-
чение коуць.
- лютѣ ум. горе: Рх Мп у Мк 14.21, Лк 6.24, 6.25, 6.26.
- масло ум. шѣки: Рх Мп у Мк 6.13, Лк 7.46, 10.34, 16.6 (на првом
од ових места имамо масломъ дрѣвѣннмъ).
- масло вѣрно ум. народъ пистикни: Мп у Јо 12.3.
- масть благовоннаа ум. муро: Рх Мп у Лк 7.37; само Мп у Јо 12.3.
- мѣдъница ум. лепта: Рх Мп у Мк 12.42; такође уместо тѣхътъ:
Рх у Лк 12.59.
- мѣхъ ум. пира: Рх Мп у Мк 6.8, Лк 9.3, 22.35, 22.36.
- муро ум. хризма: Мп (и Рх али је ово секција Рх₃) у Јо 12.3; исп.
и масть благовоннаа (у истом стиху).
- народъ ум. спира: Мп (и Рх, али је ово секција Рх₃) у Јо 18.3, 18.12.
- нѣ тъкмо — в. под тъкмо у одељку VI.
- нѣкотори, нѣкъто, нѣкии ум. итеръ (в. у одељку VI).
- вставити, вставление Рх Мп, вставляти Рх одн. вставляти Мп
— уместо штъпоустити, штъпоущение, штъпоущати у Лк 1.77, 3.3, 5.20,
5.21, 5.23, 5.24, 7.47 (овде ум. отъда сѣ М, а у ЗАОН отъпоуштаетъ
сѣ) 17.3, 17.4; вставление ум. штърада Рх Мп у Лк 14.18.

пасторуџа ум. пастырь: Рх Мп у Мк 6.34, Лк 2.8, 2.18, 2.20; на неким од ових места у Мп је накнадно преправљено у пастырь.

петъкъ ум. параскев(ѡ)ни: Рх Мп у Мт 27.62, Мк 15.42, Лк 23.54, Јо 19.31, такође у Јо 19.14 (у оба споменика), иако је овде још секција Рх₃.

племе ум. сѣме: Рх Мп у Мк 12.20, 12.21, 12.22, Јо 8.33, 8.37; такође ум. колѣно у Лк 2.36.

панѣца, панѣвати ум. маѡва, маѡвити: Рх Мп у Мк 5.38, 5.39, 14.2.

помазание, помазати ум. хризма, похризмити и сл.: Рх Мп у Мк 14.3, 14.4, 14.5, 14.8.

послоуџа и сл. уместо сѡвѣдѣтеља и сл. — на више места (в. у одељку VI).

потѣчение коуѣца ум. скинопнига: Рх Мп у Јо 7.2; исп. коуѣца.

папъриѣ: ум. стадин: Мп у Јо 11.18.

право ум. аминъ — на много места (в. у одељку VI).

причестие ум. достоиние, причестъникъ ум. наследъникъ: Рх Мп у Мк 12.7.

распети ум. пропети — на више места (в. у одељку VI).

сѡблазъчъ, сѡблазнити ум. сканѡдалъ: Рх Мп у Лк 17.1, 17.2.

сѡбориѣ и сл. уместо сѡвѣмиѣ и сл. — на више места (в. у одељку VI).

сѡвѡпрашати се ум. сѡтезати се: Рх Мп у Лк 24.15.

скровиѣ имѣниѣ ум. газофулакни: Рх Мп у Мк 12.41, 12.43; исп. храмъ навѡдѣѣни имѣниѣ.

срѡвръникъ ум. динарь: Рх Мп у Лк 7.41; такође уместо пѣнеъ: Рх у Лк 10.35.

старѣиѣшина жѡрѡчаска ум. архидиен — на много места (в. у одељку VI).

старѣиѣшина пироу ум. архитриклинъ: Рх Мп у Јо 2.8, 2.9.

старѣиѣшина сѡвѣмиѣ: Рх Мп у Мк 5.35, 5.36, 5.38, старѣиѣшина сѡвороу Рх Мп у Лк 8.49, 13.14 ум. архисинагогъ. На једном месту (Мк 5.22) у оба споменика уместо овог грцизма имамо старѣиѣшина мѡтѡрѡска, што је вероватно омашка.

стѡкѡлѣница ум. алабаѡрѡ: Рх Мп у Мк 14.3, Лк 7.37.

страда ум. кзыкъ — на више места (в. у одељку VI).

стропъ ум. скоудѣлъ: Рх Мп у Лк 5.19.

соудильница ум. прѡтѡрѡ: Рх Мп у Мк 15.16, а само Мп у Јо 19.9 (Рх₃ соудиѣ).

тъчию ум. тѡкло — на неким местима (в. у одељку VI).

оуѡроуѣ ум. сударѡ: Рх Мп у Јо 20.7.

оутѣшителъ ум. паракитъ: Мп у Јо 14.16, 14.26, 15.26, 16.7.
храмъ навздѣшии имѣниа ум. газофлакии: Рх Мп у Лк 21.1;
исп. скровище имѣниа.

хоула и сл. ум. власвимиа и сл. — на неким местима (в. у одељку VI).

цѣта, цѣта ум. пѣнезь: Рх Мп у Лк 20.24; такође уместо лепта у Лк 21.2.

часъ ум. година — на више места (в. у одељку VI).

чрвленица ум. вусонъ: Рх Мп у Лк 16.19.

агодичина, ѣгодичина ум. сукамина, сукоморна: Рх Мп у Лк 17.6, 19.4.

изефо шгнѣном и сл. уместо гешна — на неким местима (в. у одељку VI).

Овим никако није исцрпен списак знатнијих лексичких одлика секције Рх₂ Мп₂, али он довољно указује на правац и размере лексичког подмлађивања у овом делу наших споменика.

V. Лексичке одлике Рх₂

1) Пре свега пада у очи да Рх₂ спада у конзервативније јеванђељске текстове. О томе сведоче, на пример, ове појаве:

аминъ остаје доследно непреведено, док се у Мп редовно преводи са право, нпр. Јо 10.7, 12.24, 13.38 итд. (в. у одељку VI).

архиереи такође се задржава непреведено, а у Мп је старѣкишина жьрцьскъ, нпр. Јо 11.49, 51,57; 12.10; 18.3 итд. (в. у одељку VI).

паракитъ се доследно чува у Рх, док је за Мп карактеристично оутѣшителъ: Јо 14.16, 14.26, 15.26, 16.7.

иуденскъ и сл. такође је задржано у том облику, за разлику од Мп, где је доследно, на великом броју места, жид-, нпр. Јо 10.19, 10.31, 11.8, 12.9, 18.14, 19.12 итд. (в. у одељку VI). На једном месту појављује се и у Рх инов. жид- (видѣ ю и... пришѣдшихъ съ нею жидовъ Јо 11.33), али по томе се не би могла оспорити конзервативност Рх₂, јер се лик жид- као изузетак јавља и у глагољским тетрама (М З).

година се задржава у Рх₂, док се у Мп, а на неким местима и у З, замењује са часъ (Јо 12.27, 13.1, 16.2, 17.1, 19.14).

Појединачних примера за сличне разлике има и још, нпр.:

власвимиаѣшии (Јо 10.36) Рх — хоулиши Мп;

по ланитам (Јо 19.3) Рх — по лицоу Мп;

втеръ (Јо 11.49) Рх — нѣкто Мп;

власти (Јо 19.11) Рх — власти Мп;
скриницю (Јо 13.29) Рх — ковчежѣца Мп.

2) Исто тако Рх₃ задржава архаичне варијанте у низу случајева где долази до неке иновације у појединим од испитиваних споменика (З О М). Тако Рх₃ остаје са М док у З имамо иновацију у овим случајевима:

оуне (Јо 11.50, 16.7) Рх М — доврѣ З;
моуро (Јо 12.5) Рх М — хривма З;
тепе (Јо 19.1) Рх М — ви З.

Запажају се сличне разлике и кад је у питању Н:

оуроусомь (Јо 11.44) Рх М — соударомь Н;
'иса назареа (Јо 18.5) Рх М — назаранина Н;
прослѣзи се (Јо 11.35) Рх М — вѣслѣзи Н;
поините (Јо 15.20) Рх М — поменѣте Н;
вѣсѣкъ (Јо 12.46) Рх М — вѣсѣ мирѣ Н.

Нарочито је велики број таквих разлика у односу на О, где је, како је познато, дошло до низа иновација, од којих су неке постале карактеристичне и за текстове мстиславско-јурјевског типа, односно наше Рх₂, Мп₂, нпр.:

двѣрѣникъ (Јо 10.3) Рх М — вратарѣ О;
пець (Јо 11.38) Рх М — пещера О;
пѣнезъ (Јо 12.5) Рх М — сѣревѣрѣникъ О;
скрѣви (Јо 16.21) Рх М — печали О;
вѣлагаютъ (Јо 15.6) Рх М — вѣмѣтажтъ О;
испѣнитъ се (Јо 15.11) Рх М — напѣлнитъ се О;
испѣнена (Јо 16.24) Рх М — напѣлѣнена О;
клепе (Јо 18.32) Рх М — назнаменаѣ О;
сѣврѣшихъ (Јо 17.4) Рх М — сѣтворилѣ О;
сѣхранише (Јо 17.6) Рх М — сѣвлюдоше О;
гредоуца (Јо 18.4) Рх М — идѣще О;
гредоу (Јо 14.12) Рх М — идѣ О;
гредеть (Јо 13.3) Рх М — идеть О;
гредеть (Јо 12.12) Рх М — идеть О;
гредоутъ (Јо 10.27) Рх М — идѣтъ О.

3) Запажа се и низ случајева у којима Рх₂ остаје верно типу прототетре, а не поводи се за варијантом карактеристичном за апракосе, нпр.:

рече (Јо 10.35) Рх М З — нарече А О;
имете (Јо 10.37) Рх М З — имѣте А, имете О;
литроу (Јо 12.3) Рх Мп М — лироѣ А З Н;

Са Никољским јеванђељем Рх₂ везује карактеристична замена старијег *коуѣ* са *пѣтѣль* одн. *пѣтѣль* (Јо 13.38 и 18.27), што је на другим местима спроведено и у Мп (такође у Рх₂). У неким пак накнадним уклањањима грцизама и архаизама Рх₂ се подудара са Мп:

нароѣ (Јо 18.12, слично и Јо 18.3) Рх Мп — *спира* М З А Н;

петѣкъ (Јо 19.14) Рх Мп — *параскевѣѣни* М З А Н;

вагѣноую (Јо 19.5) Рх Мп — *прапрѣдѣнѣкъ* М З А Н.

б) Најзад, у Рх₂ засведочене су неке иновације које не налазимо ни у једном од испитиваних споменика (текст Јо 18.23—18.36 нисмо могли сравнити са Мп због недостатка снимка):

ѡ хоуѣнниа (Јо 10.33) Рх — *о власфимии* М З А Н — *ш хоуѣ* Мп);

ѡ прѣстроѣлы .ел.те (Јо 11.18) Рх — *пѣтъ на десѣте стадин* М З А Н (*попѣриштѣ* О, *пѣпѣриштѣ* Мп);

или (да и выше или Јо 11.53) Рх — *оубѣли* М З Мп Н;

'вскрси (ѡ гроба, Јо 12.17) Рх — *вѣзѣва* М А Мп (*вѣзгласи* З О Н);

слышитѣ (Јо 12.47) Рх — *оуслѣшитѣ* М З А Мп Н;

вѣроуѣте (Јо 14.11) Рх — *вѣроѣ емаѣте* (*имѣте, имѣѣте*) М З А Н О Мп;

изметѣтъ (вѣскоу розгоу, Јо 15.2) Рх — *изѣметѣ* М З А (*измештѣ* Н, *посѣчетѣ* Мп);

вѣзврати (ножѣ, Јо 18.11) Рх — *вѣнѣзи* М З А Н (*вѣложи* Мп);

сѣходѣтъ се (Јо 18.20) Рх — *сѣнемѣштѣ* сѣ М З А Мп Н (*сѣвирѣштѣ* сѣ О);

вѣ вѣртѣѣ (Јо 18.26) Рх — *вѣ вѣртѣ* М З А Н (*вѣ вѣртоградѣ* О);

вѣ соудниѣницу... вѣ соудниѣ (Јо 18.28) Рх — *вѣ прѣторѣ*... *вѣ притворѣ* М З, *вѣ прѣторѣ*... *вѣ прѣторѣ* А, *вѣ притворѣ*... *вѣ притворѣ* Н;

вѣ соудниѣ (Јо 18.33) Рх — *вѣ прѣторѣ* М З А, *вѣ притворѣ* Н;

вѣ соудниѣ (Јо 19.9) Рх — *вѣ прѣторѣ* М А, *вѣ притора* З, *вѣ притворѣ* Н, *вѣ соудниѣницу* Мп;

пригласи (Јо 18.33) Рх — *вѣзѣва* М, *гласи* А З Н, *призѣва* О;

трѣновѣнѣ (Јо 19.5) Рх — *трѣновѣ* М З А Мп Н, *трѣнанѣ* О.

7) Како је већ поменуто, у Рх постоји још једна кратка секција текста која се битно разликује од Мп и показује изразитију конзервативност него одговарајућа секција Мп или уопште Рх₂ и Мп₂. Тај се уметак изгледа ограничава на чтеније „*ш квасѣ фарисѣисѣѣ*“ Лк 12.1—12.13, а писала га је иста рука као и цело Рх (изузев поменуте секције Мт 6.24—6.28). Секција је сувише кратка за одређенију анализу (а ни са Мп не може се у целини упоредити, јер се овде текст Мп при-

времено прекида), па ћемо се ограничити на набрајање карактеристичних лексичких појава:

- въ таницихъ (Лк 12.3) Рх М З А Н — въ храмѣхъ Мп;
 рекосте (Лк 12.3) Рх О, рѣсте Мп Н — 'глассте М З А;
 гешноу огъноу (Лк 12.5) Рх — кеонъ М З А Н — двора
 огъноу Мп Нб;
 не имоуцемеъ (Лк 12.4) Рх З О Н — не могъштемеъ М А Мп Нб;
 цѣнити се (Лк 12.6) Рх Мп О — вѣнити сѧ М З А Н;
 пѣнезема дѣлма (Лк 12.6) Рх М З А Н — на двою сребръникоу Мп;
 соулѣише (Лк 12.7) Рх, соулѣиши М З А — оунъше Мп;
 власвинисаетъ (Лк 12.10) Рх М З А (у Мп овде и даље није са-
 чуван текст);
 сѧнълица (Лк 12.11) Рх М З А Н — съворишта О.

VI. Распоред неких лексичких разночиѣнија која се често йонављају у јеванђељском шекстиу

Овде ћемо исцрпно дати податке о употреби варијаната неких речи у нашим кодексима. У питању су речи високе фреквенције у јеванђељском тексту код којих се уочавају лексичка колебања. На тај начин ће овај оглед рељефније показати контраст између различитих секција као и распоред и учесталост појединих видова лексичког подмлађивања.

1. аминъ — право

Непреведена реч (у формули аминъ глаголю вамъ и сл.) чува се у Рх₁ Мп₁, такође у Рх₃, а само као изузетак и у Рх₂ Мп₂ (ортографија, тј. начин скраћивања, варира зависно од секције: у Рх₃ је редовно ами^н а другде 'амнъ, ређе нескраћено аминъ). У Рх₂ Мп₂ готово редовно долази млађа варијанта право, које нема у М З А О Н, а својствена је кодексима мстиславског типа.

— Стање у Рх₁ Мп₁: аминъ Мт 5.18, 26 (Мп уништ.), 6.2, 5, 16 (Мп уништ.), 8.10, 10.15, 23, 42, 13.17, 16, 18, 17.20, 18.3, 13, 18, 19, 19.23, 28, 21.21, 31, 23.36, 24.2, 34, 47, 25.12, 40, 45, 26.13, 21, 24.

— Рх₂ Мп₂: право Мк 3.28, 6.11, 8.12, 9.1 (Мп уништен текст), 41, 10.15, 29, 11.23, 12.43, 13.30, 14.9, 18, 25, 30; аминъ Лк 4.24; право 12.37 (Мп уништ.), 18.17, 29; аминъ 21.32; право 23.43, Јо 1.52, 3.3, 5, 11, 5.19, 24, 25, 6.26, 32, 47, 53, 8.34, 51, 58, 10.1, 21.18 (Рх уништ.).

— Рх₃ Мп₂: *алина* (Рх) / *право* (Мп) Јо 10.7, 12.24, 13.16, 20, 21,38, 14.12, 16.20, 23.

2. архиеџен, иџен — старџишина жџрџацка, жџрџац

Што се форме грџизма тиче, у Мп се доследно јавља варијанта са -џи, а у Рх зависно од секџије: у Рх₁ обично је -џи а реџе -џи, у Рх₂ (уколико се чува грџизам) доследно -џи (сем у Мк 1.44 *иџеџи*), док је у Рх₃ редовно -џи.

Грџизам архиеџен (-џи) доследно се чува у Рх₁ Мп₁, такоџе у Рх₃, док је у Рх₂ Мп₂ углавном старџишина жџрџацка (Мп об. жџрџацка), изузев што у другом делу јев. по Луки преовлађује архиеџи. Сличан је и однос иџен — жџрџац (жџрџ-), при чему ж(џ)рџац долази и на неким местима где у најстаријим кодексима имамо архиеџен.

— Рх₁ Мп₁: архиеџен (-џи) Мт 2.4, 8.4; иџ. 12.4, 5; архиеџ. 16.21, 20.18, 21.15, 23, 45 (Мп уништ.), 26.3, 14, 47, 51, 57, 58, 59, 62, 63, 65, 27.1, 3, 6, 12, 20.

— Рх₂ Мп₂: старџишина ж(џ)р. Мт 27.41, 62, 28.11; иџ. Мк 1.44; жџр. 2.26 (према архиеџ. МЗ), 26 bis, 8.31 (према архиеџ. МЗ); стар. ж. 10.33; жџр. 11.18 (архиеџ. МЗ), 27 (исто); стар. ж. 14.1, 10.43, 47; жџр. 14.53 (: архиеџ. МЗ); стар. ж. 14.53,54, 55, 60, 61, 63, 66, 15.1, 3, 11, 31; иџ. Лк 1.5; жџр. 3.2, 5.14, 6.4; стар. ж. 9.22; жџр. 10.31 (Мп уништ.); архиеџ. 19.47, 20.1, 19, 22.2, 4, 52; стар. ж. 22.54; архиеџ. 22.66, 23.4, 10; стар. ж. 23.23; архиеџ. 24.20; жџр. Јо 1.19; стар. ж. 7.32, 45.

— Рх₃ Мп₂: архиеџ. (Рх Мп) Јо 11.47; архиеџ. (Рх) / стар. ж. (Мп) 11.49, 51, 57, 12.10, 18.3, 10, 13, 15, 16, 19, 22 (за 24, 26, 35 имамо само податак Рх, због непотпуности снимка Мп), 19.6, 15, 21 (овде из стилистичких разлога: старџишина жџрџац жидовска Мп — према архиеџен иуденсци Рх).

Уп. и у одељку IV податке о другим грџизмима на арх- (под старџишина).

3. геџна (џгњана) — дџвџ џгн. — џезеро џгн. и сл.

Према грџком ΓΕΝΑ (ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ) задржава се грџизам у Рх₁ Мп₁, такоџе у кратком уметку Рх₃, а иначе се преводи.

— Рх₁ Мп₁: геџнџ џгњнџи Мт 5.22; геџноу 5.29, 30; геџнџ 10.28; геџноу џгњноуџ 18.9; геџнџ 23.15; геџнџскаго 23.33.

— Рх₂ Мп₂: џезеро негашџиџе (негашџиџе Мп) Мк 9.43; џз. џгњноџ негашноџе 9.45; џз. џгњноџе 9.47.

— Рх₂ (уметак) Мп₂: гвгноу огньоу (Рх) / двбрь огньоу (Мп)
Лк 12.5.

4. година — часъ

Грчко ΩΡΑ превођено је у прототексту наизменично са часъ и година, понегде и годъ; једино је у јеванђељу по Јовану практично генерализовано година. Старо стање најбоље чувају М, А и Н, док је у З и О дошло до потискивања варијанте година и њене замене са часъ. — У конзервативнијим секцијама наших споменика (Рх₁ Мп₁ и Рх₃) чува се старо стање, али у Рх₂ Мп₂ долази до знатног ширења варијанте часъ уместо година. Навешћемо податке о местима у тексту где поједини споменици засведочавају лик година (варијанта годъ у Рх Мп остаје без промене, исп. Лк 1.10, 14.17, Јо 7.30).

— Рх₁ Мп₁: година Мт 14.15, 20.3, 5, 6, 9, 24.36; часъ (за разлику од Н) 24.50; година 26.45.

— Рх₂ Мп₂: часъ Мт 27.45, 46 (до деветога часа Рх, деветога Мп); година Мк 6.35 (година миноу), 15.25, 33, 34, Лк 12.46 (Мп уништ.), 22.14, 53, 59, 23.44; часъ Јо 1.39, 2.4, 4.6; година 4.21, 23; часъ 4.52, 53; година 5.25; часъ 5.28; година 5.35; часъ 8.20.

— Рх₃ Мп₂: година (Рх) / часъ (Мп) Јо 11.9; година 12.23; година / часъ 12.27, 13.1, 16.2; година 16.25; година / часъ 16.32, 17.1, 19.14.

5. велии (велии) — великъ

У Рх₁ (а и у Мп₁) не запажају се одступања од М, док је у Рх₂ Мп₂ приметно ширење варијанте великъ (у оба кодекса сагласно или у једном од њих), које је карактеристично и за О. Старија варијанта у нашим кодексима обична је у облику велии, мада у Рх понегде имамо варијанту велии (исп. Мт 28.2, Лк 1.15), иначе типичну за Н. Даћемо податке из Рх и Мп за места у тексту на којима су запажена разликажења међу споменицима које смо пратили (лик велии симболизује и варијанту велии).

— Рх₁ Мп₁: велии (Рх) / великъ (Мп) Мт 2.10; велии 7.27; великъ 8.24; велии 15.28, 24.21.

— Рх₂ Мп₂: великъ / велии Мт 27.46; великъ 27.50; велии 27.60, 28.2, 8; великъ Мк 4.7; великъ / велии 4.16, 15.34; велии 16.4, Лк 1.15, 32, 42; великъ 2.9, 10, 4.25; великъ / велии 4.33; великъ 5.29; велии / великъ 8.37; велии 13.9 (Мп уништ.), 14.16; великъ 16.26; велии 17.15;

ВЕЛИКЪ 21.23, 23.23; ВЕЛИИ 23.46; ВЕЛИКЪ 24.52; ВЕЛИИ Јо 6.18, 19.31; ВЕЛИКЪ 21.11 (Рх уништ.).

— Рх₃ Мп₂: ВЕЛИИ (Рх) / ВЕЛИКЪ (Мп) Јо 11.43.

6. ВАСВИМИИ — ХОҰЛА — ВРЪДНАИ СЛОВЕСА И СЛ.

У конзервативним секцијама (Рх₁ Мп₁ и Рх₃) задржава се грцизам на истим местима као у М (сем на једном месту у Рх₃); јавља се само лик *васк-* (не *васф-*), а у глаголу суфикс *-иса-* (не *васвимасѣтъ* и сл., чега има у МЗА). У Рх₂ Мп₂ редовно се преводи, обично помоћу основе *хоҰ-* (тј. ширењем модела присутног већ у МЗА, а проширеног у О), а понегде и млађим *врѣднана* словеса. За разночтеније у Мт 12.31 (*хоҰла* МА: *васвимисѣ* ЗН) у Рх и Мп имамо *хоҰла*, што не треба сматрати иновацијом.

— Рх₁ Мп₁: *васвимисаѣтъ* Мт 9.3; *васвимии* 15.19; *васвимиию* 26.65.

— Рх₂ Мп₂: *врѣднана* словеса Мк 2.7; *хоҰлоу* 'глетъ 3.29; *хоҰлно* слово 7.22; *врѣднана* словеса 14.64; *хоҰлоу* Лк 5.21.

— Рх₃ Мп₂: *васвимисаѣтъ* Рх (Мп уништ.) Лк 12.10; ѿ *хоҰлениа* (Рх) / ѿ *хоҰлѣ* (Мп, а у МЗАН о *васфимии*) Јо 10.33; *васвимисаиши* / *хоҰлиши* 10.36.

7. ЖИВОТ — ЖИТИИ

За грчко ЗОН нормално се задржава првобитни превод *живоѣ*, једино на неколико места у Рх₂ Мп₂ имамо млађу варијанту *житии*, која је на једном месту (Мк 5.3) долази и ум. старијег *жилице*.

— Рх₁ Мп₁: *живоѣ* Мт 7.14, 18.8, 9, 19.16, 17, 29, 25.46.

— Рх₂ Мп₂: *житии* Мк 9.43, 45, 10.17, 30, Лк 10.25; 12.15, 16.25, 18.18, 30, Јо 1.4, 3.15, 16, 36, 4.14, 36, 5.24, 26, 29, 39, 40, 6.27, 33, 40, 47, 53, 54, 63, 68, 20.31.

— Рх₃ Мп₂: *живоѣ* Јо 10.10, 28, 11.25, 12.25, 50, 14.6, 17.2, 3.

8. ИЮД-, ЖИД-

Што се тиче ортографије старије варијанте, у Рх₁, Рх₂, Мп₁ и Мп₂ готово је доследно *ѣ* у суфиксу (*июдѣи*, *июдѣиа*, *июдѣиесѣ*), док је у Рх₃ уопштен лик са *ѣ*. Млађе варијанте (*жидовинѣ*, *жидовѣсѣ*, *жидовѣскаи*) не јављају се у Рх₁ Мп₁, а ни у Рх₃ изузев на једном месту. У Рх₂ Мп₂, међутим, оне преовлађују, нарочито у јеванђељу по Јовану.

— Рх₁ Мп₁: иуд- Мт 2.1, 2, 5, 22 (Мп уништ.), 3.1, 5, 4.25, 19.1, 24.16, 27.11, 29.

— Рх₂ Мп₂: иуд- Мт 27.37, 28.15, Мк 1.5, 3.7, 7.3, 10.1, 13.14; жид- Мк 15.2, 9, 12, 18, 26; иуд- Лк 1.5; жид- 1.65, 2.4, 3.4; иуд- 4.44; жид- 5.17, 6.17, 7.3; иуд- 7.17, 21.21, 23.3, 5; жид- 23.37; иуд- 3.38, 51; жид- Јо 1.19, 2.6, 13, 18, 20, 3.1, 22, 25, 4.3, 9, 22; иуд- 4.47; жид- 4.54, 5.1, 10, 15, 16, 18, 6.4, 41, 52, 7.1, 2, 11, 13, 15, 35, 8.22, 31, 33, 48, 52, 57, 9.18, 22, 19.31, 38, 40, 42, 20.19.

— Рх₃ Мп₂: иуд-(Рх) / жид- (Мп) Јо 10.19, 24, 31, 33; иуд- / иуд- 11.7; иуд- / жид- 11.8, 19, 31; жидовъ / жиды 11.33; иуд- / жид- 11.36, 45, 54, 55, 12.9, 11, 13.33, 18.12, 14, 20, 36, 38, 39, 19.3, 7, 12, 14, 19, 20, 21.

9. швласть — власть

Грчко ΕΒΟΥΣΙΑ преводи се у М чешће са власть него са овласть (ова друга варијанта почиње се јављати у јеванђељу по Марку). Као и у кодексима мстиславског типа, у Рх₂ Мп₂ долази до даљег потискивања варијанте овласть и њене замене са власть. У складу је са том тенденцијом и владушию (Рх Мп) у Лк 3.1 ум. овладѣшиюу МЗАН.

— Рх₁ Мп₁ (и М): власть Мт 7.29, 9.6, 8, 10. 1, 21.23, 24, 27.

— Рх₂ Мп₂: власть Мт 28.18, Мк 1.22, 27 (обл. М), 2.10, 3.15 (обл. М), 6.7, 11.28 (обл. М), 29 (исто), 38 (исто), 13.34, Лк 4.6, 32, 36, 5.24, 7.8, 9.1, 10.19, 12.5, 11; швласть 19.17; власть 20.2 (обл. М), 8; швласть 20.20; власть 22.53 (обл. М); швласть 23.7; власть Јо 1.12 (Рх Мп 3: обл. АОН, М уништ.); швласть 5.27.

— Рх₃ Мп₂: швласть Јо 10.18; власть 17.2, 19.10; швласть (Рх М) / власть (Мп) 19.11.

10. пропети, пропетие — распети, распетие

Како је познато, ово различитије представља једну од најмаркантнијих разлика прототекста апракоса и тетре: док је у апракосима редовно распети, дотле је у глагољским тетрама свуда префикс про- (изузев у Мт 27.31 распатиѣ). Рх₁ Мп₁ иде доследно са тетрама (чак је и поменуто одступање уклоњено у корист варијанте с префиксом про-). У Рх₂ Мп₂ нема доследности: у две групе примера (код Мт и Лк) преузима се апракосна варијанта, а у друге две (Мк и Јо) остаје са тетрама. Секција Рх₃, међутим, доследно преузима апракосну варијанту.

- Рх₁ Мп₁: проп- Мт 20.19, 23.34, 26.2, 27.22, 23, 26, 31.
 — Рх₂ Мп₂: расп- Мт 27.35, 38; проп- (Рх) / расп- (Мп) 28.5; проп- Мк 15.13, 14, 15, 24, 25, 27; расп- Лк 23.21 bis, 23, 33; проп- 24.7; расп- 24.20; проп- Јо 19.41.
 — Рх₃ Мп₂: расп- (Рх) / проп- (Мп) Јо 19.6, 10, 15, 16; проп- (Рх Мп) 19.18; расп- / проп- 19.20, 23.

11. сѡвѣдѣтель — послouxъ и сл.

У класичним старословенским текстовима употребљаване су само варијанте сѡвѣдѣниѣ, сѡвѣдѣтель и сл. Такво стање доследно се одржало у конзервативним секцијама наших споменика (Рх₁ Мп₁ Рх₃). Међутим, у Рх₂ Мп₂ широко су примењене млађе варијанте послouxъ, послouxъство, послouxъствовати — али само у јеванђељима по Марку и Луки, док је код Јована доследно сачувана старија варијанта.

- Рх₁ Мп₁: с(ѡ)вѣд- Мт 8.4, 10.18, 15.19, 18.16, 19.18, 23.31, 24.14, 26.59, 60, 65.
 — Рх₂ Мп₂: посл- Мк 1.44, 6.11, 10.19, 13.9, 14.55, 56, 57, 59, 63, Лк 4.22; свѣд- 5.14, 8.5; посл- 11.48, 18.20, 21.13; с(ѡ)вѣд- 22.71, 24.48, Јо 1.7, 8, 15, 19, 32, 34, 2.25, 3.11, 26, 28, 32, 33, 4.39, 44, 5.31, 32, 33, 34, 36, 37, 7.7, 8.13, 14, 18, 19.35, 21.24.
 — Рх₃ Мп₂: с(ѡ)вѣд- Јо 10.25, 12.17, 13.21, 15.26, 27, 18.23, 37.

12. сѡнѡм-, сѡвор-

Старије варијанте превода за грч. ΣΥΝΑΓΩΓΗ и ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ (сѡнѡмище, сѡнѡмъ) чувају се доследно у Рх₁ Мп₁ (у Рх на неким местима с вокализованим јером: сонмищи- Мт 5.22 и 6.2, сѡнѡмъ 26.59). У подновљеној секцији (Рх₂ Мп₂), међутим, на више места су примењене млађе варијанте (сѡворище, сѡворъ), али само у оквиру јеванђеља по Луки; са овим је у складу сѡврашѡмъ се (Лк 12.1) Рх Мп: сѡнѡмѡшѡмъ сл МЗН, сл. и у Лк 17.37.

- Рх₁ Мп₁: сѡнѡмище Мт 4.23, 5.22, 6.2 (Мп уништ.), 5, 9.35; сѡнѡмъ 10.17, сѡнѡмище 10.17, 12.9, 13.54, 23.6, 34; сѡнѡмъ 26.59.
 — Рх₂ Мп₂: сѡнѡмище Мк 1.21; сѡнѡмъ (Рх) / сѡнѡмище (Мп) 1.23; сѡнѡмище 1.29, 39, 3.1, 6.2, 12.39, 13.9; сѡнѡмище 13.9; сѡнѡмъ 14.55, 15.1; сѡворъ Лк 4.15, 16; сѡворище 4.20 (Мп: соворъ), 28, 33, 38 (Мп: сѡворъ), 44; сѡворище / сѡнѡмище 6.6; сѡворище 7.5; сѡнѡмище 8.41, 11.43, 12.11 (Мп уништ.), 13.10 (Мп уништ.); сѡворище 21.12; сѡнѡмъ 22.66; сѡнѡмище Јо 6.59.
 — Рх₃ Мп₂: сѡнѡмъ Јо 11.47 (Рх: „сѡнѡми“); сѡнѡмище 18.20.

13. ТЪК(Ъ)МО — НЪ ТЪК(Ъ)МО — НЪ ТЪЧНЮ

У класичним споменицима речца ТЪКЪМО — поред општег значења „само“, „једино“ — добија често и значење „осим“, „изузев“. То бива кад се нешто изузима у негативним реченицама, нпр. никътоже благъ ТЪКЪМО ЕДИНЪ БОГЪ. И у овој позицији у конзервативним секцијама наших кодекса чува се лик ТЪК(Ъ)МО. Међутим, у оквиру секције Рх₂ Мп₂ јавља се карактеристична млађа модификација: испред ТЪК(Ъ)МО убацује се „нъ“, чиме се мења смисао саме насловне речце, која остаје ближа свом основном значењу „само“, исп.:

НИКЪТОЖЕ БЛАГЪ ТЪКЪМО ЕДИНЪ БОГЪ (= изузев, осим)

НИКЪТОЖЕ БЛАГЪ НЪ ТЪКЪМО ЕДИНЪ БОГЪ (= већ само, него само)

Поред ове модификације, местимично и сама речца мења лик, што је такође карактеристично за млађу редакцију јеванђељских споменика, тј. имамо нъ ТЪЧНЮ ум. (нъ) ТЪК(Ъ)МО И овде ревизија изостаје у јеванђељу по Јовану.

— Рх₁ Мп₁: ТЪК(Ъ)МО Мт 11.27, 12.4, 24, 39, 13.57, 14.17, 16.4 (Мп уништ.), 17.8, 21, 19.17, 21.19, 24.36.

— Рх₂ Мп₂: нъ ТЪК(Ъ)МО Мк 2.7, 26; ТЪК(Ъ)МО 5.36, 37; нъ ТЪК(Ъ)МО 6.4, 5, 8; ТЪК(Ъ)МО 7.12, 9.8, 9, 29, 10.18, 11.13; нъ ТЪК(Ъ)МО 13.32; нъ ТЪЧНЮ Лк 4.26, 27, 5.21; нъ ТЪК(Ъ)МО 6.4; ТЪК(Ъ)МО 8.50, 10.22 (Мп уништ.), 11.13; нъ ТЪК(Ъ)МО 11.29, 17.18, 18.19; ТЪК(Ъ)МО Јо 3.13, 6.22, 46.

— Рх₂ Мп₂: ТЪК(Ъ)МО Јо 14.6, 19.15.

14. ИЗЫКЪ — СТРАНА

Старији превод за грч. ΕΘΝΟΣ — тј. варијанта ИЗЫКЪ — чува се доследно у Рх₁ Мп₁, док се у Рх₂ Мп₂ (опет примера из јев. по Јовану нема) на више места замењује са СТРАНА.

— Рх₁ Мп₁: ИЗЫКЪ Мт 4.15, 6.32, 10.5, 18, 12.18 (Мп нема), 21, 20.19, 25, 21.43, 24.7, 9, 14, 25.32.

— Рх₂ Мп₂: СТРАНА Мт 28.19; ИЗЫКЪ Мк 10.33, 42, 11.17, 13.8; СТРАНА 13.10; ИЗЫКЪ Лк 2.32, 7.5, 12.30; СТРАНА 18.32; ИЗЫКЪ 21.10; СТРАНА 21.24, 25; ИЗЫКЪ 22.25; СТРАНА 23.2; ИЗЫКЪ 24.47.

— Рх₂ Мп₂: ИЗЫКЪ Јо 11.48, 50.

15. ИТЕРЪ — ДРОУГЪ — ИНЪ — ЕДИНЪ — НЪКЪШИ — НЕКЪТО — НЪКЪТОРЫН

Обиље синонима и њихов различити размештај у разним споменицима дају посебан значај овим разночтенијима: она могу послужити као својеврстан тест приликом испитивања нових или недовољно ис-

питаних споменика и указивати на евентуалну ближку сродност међу појединима од њих. Зато ћемо овде навести и упоредне податке из других споменика, поред Рх и Мп, стављајући у прву колону хипотетичну протоформу тетра-текста (*Т₀). Ликови су представљени скраћеним симболима: *еи* (етеръ, етеръ и сл.), *др* (дроугъ и сл.), *ин* (инъ, инъи и сл.), *ед* (единъ и сл.), *нк* (нѣкъи и сл.), *нкѣ* (нѣкъто и сл.), *нкр* (нѣкотоури и сл.), *еид* (етеръ дроугъ и сл. — удвајање у О); једино се на крају реда дају подаци онакви какви јесу у Рх и Мп.

Грцизам етеръ, који је очигледно био својствен првобитним преводима, почео се врло рано у словенској писмености потискивати и замењивати словенским речима — калковима дроугъ и инъ и правим преводима единъ, нѣкъи и др. У конзервативној секцији наших споменика (Рх₁ Мп₁) етеръ се доследно чува, док у Рх₂ Мп₂ долази до млађих замена, али без неке уједначености. Секција Рх₁ Мп₁ је, према томе, у погледу ове заменице конзервативнија и од самог Маријинског кодекса, где је грцизам изразито потискиван, што важи и за Савину књигу (С) и О.

Рх₁ Мп₁:

	*Т ₀	М	З	Н	А	С	О	Рх	Мп	
Мг	9.3 *ет	ед	ет	ет	ет	нк	ед	ет	ет	(етери)
	12.47 *ет	ед	ет	ет				ет	ет	(етеръ)
	18.12 *ет	ет	ет		ет	ед	етд	ет	ет	(етероу)
	19.16 *ет	ет		ед		ед	нк	ет	ет	(етеръ, етеръ)
	26.18 *ет	ет	ет	ет	ед	нк	ед	ет	ет	(етероу)
Рх ² Мп ² :										
Мг	27.38 *ед	ед	ед	ед	ед		ед	др	др	(дроугаго)
	27.47 *ет	ед	ет	ет	ет	ин	нк	нк	нк	(нѣци)
	27.49 *др	др	др	ин		др	ин	др	др	(дроугъи же...)
	28.11 *ет	ед	ет	ет	ет	ед	нкр	ин	ин	(ини)
Мк	2.6 *ет	ед	ет	ет	ет	нк	ед	др	др	(дроузи)
	5.25 *ет	ед	ет	ет	ет	ед	нк	нк	нк	(нѣкага)
	7.1 *ет	ед	ет	ет				др	др	(дроузин)
	7.2 *ет	ед	ет	ет				ед	ед	(единни)
	8.3 *др	др	др	ет			ед	др	др	(дроузи)
	9.38 *ет	ед	ет	ет	ет		нк	ед	ед	(единого)
	10.37 *ед	ед	ед	ед	ед	др	ед	др	др	(а дроугъи)
	11.5 *ет	ед	ет	ет					др	(-, дроузи)
	12.13 *ет	ед	ет	ет				др	др	(дроугъи)
	14.4 *ет	ед	ет	ет			нк	др	др	(дроузин)
	14.51 *ет	ет	ет	ет				нкт	нкт	(нѣкто, тј. единъ н.)
14.57 *ет	ед	ет	ет				ет	ин	ин	(ини)
14.65 *ет	ед	ет	ет				ет	—	—	(изостављено)

	*Т ₀	М	З	Н	А	С	О	Рх	Мп	
	15.21	*ет	ед	ет	ет	ед	ед	др	др	(дроугомоу)
	15.35	*ет	ед	ет	ет			др	др	(дроузни)
Лк	1.5	*ет	ед	ет	ет		ет	ет	ет	(етерь, итерь)
	6.2	*ет	ед	ет	ет			нк	др	др (дроузни)
	7.2	*ет	ет	ет	ет	ед		нк	нк	нк (н'ккоемоу)
	7.19	*ет	ет	ет	ет			нк	нк	нк (н'ккага)
	7.36	*ет	ед	ет	ет			нк	нкт	нкт (н'ккто)
	7.41	*ет	ет	ет	ет			нк	—	— (изостављено)
	8.2	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(нкк'ые, н'кк'ые)
	8.27	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	нк	нк (н'кк'ии)
	8.49	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	нкр	нкр (н'ккотоури)
	9.7	*ет	ет	ет	ет			др	др	(дроуг'ыхь)
	9.8	*нк	нк	нк	ет			нк	нк	(н'кк'ии)
	9.8	*ин	ин	ин	ет			ин	ин	(шт ин'ехь)
	9.19	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(н'кк'ии)
	9.27	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	нк (н'кци)
	9.49	*ет	ет	ет	ет			ет		(етера, -)
	9.57	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	нк	(н'кк'ии, -)
	10.25	*ет	ет	ет	ет	ед		нк	нк	(н'кк'ии, -)
	10.30	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	нк	(н'кк'ии, -)
	10.31	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	нк	(н'кк'ии, -)
	10.33	*ет	ед	ет	ет	ет		нк	нкт	(некто, -)
	10.38	*ет	ед	ет	ет	ед		ет	ет	(етероу, -)
	10.38	*ет	ед	ет	ет	ед		ет	нк	(н'ккага, -)
	11.1	*ет	ед	ет	ет	ет		нк		(не на конь, -)
	11.1	*ет	ед	ет	ет			нк		(н'кк'ии, -)
	11.15	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(наци, н'кци)
	11.27	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	нк	нк (н'ккага, н'ккога)
	11.37	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(н'кк'ии)
	11.45	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(н'кк'ии)
	12.13	*ет	ед	ет	ет			нк		(н'кк'ии, -)
	12.16	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	нк	(н'ккоемоу)
	13.1	*ет	ед	ет	ет			нке	нк	(н'кци Рх: н. етери О)
	13.6	*ет	ед	ет	ет			нкте	нк	(н'кк'ии Рх: н'кк'кто ет. О)
	13.23	*ет	ед	ет	ет	ед		нкт	ет	(етерь, -)
	13.31	*ет	ед	—	ет			ет	ет	(етери)
	14.1	*ет	ед	—	ет	ед		нк	ет	ет (етера)
	14.2	*ет	ед	—	ет	ед		нк	ет	ет (етерь)
	14.15	*ет	ед	ет	ет			нк	ет	ет (етерь, етерь)
	14.16	*ет	ед	ет	ет	ет		нк	ет	ет (етерь)
	15.11	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	ет	ет (етерь)
	16.1	*ет	ет	ет	ет			ет	ет	(етерь)
	16.19	*ет	ед	ет	ет	ед		нк	ет	ет (етерь, етерь)
	16.20	*ет	ед	ет	ет	ед		ет	нкт	нкт (н'кк'кто)
	17.12	*ет	ед	ет	ет	ет		нк	ет	ет (ет'роу)

	*Т ₀	М	З	Н	А	С	О	Рх	Мп	
	18.2	*ет	ед	ет		ет	ед	нк	нк	нк (н'ѣк'ыи)
	18.2	*ет	ед	ет		ет	ед	нк	нк	нк (н'ѣкономь)
	18.9	*ет	ед	ет	ет			др	др	др (дрѡуг'ыи)
	18.18	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	нк	нк	нк (н'ѣк'ыи, н'ѣк'ии)
	18.35	*ет	ет	ет	ет	ет		нк	нк	нк (н'ѣк'ыи)
	19.12	*ет	ед	ет	ет	ет		нк	нк	нк (н'ѣк'ыи)
	19.39	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	нк (н'ѣции)
	20.9	—	—	—				нк	нк	(члѣвкѣ н'ѣк'ыи)
	20.27	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	нк (н'ѣции)
	20.39	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	нк (н'ѣции)
	21.2	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	нк	нк	нк (н'ѣкою, н'ѣкоюю)
	21.5	*ет	ед	ет	ет			ет	ет	(ѣтеромь)
	22.56	?	ед	ед	ет			ет	нк	нк (н'ѣкою, н'ѣкою)
	22.59	*ет	ет	ет	ет			ет	нк	нк (н'ѣк'ыи, тј. инь н.)
	23.8	*ет	ет	ет	ет				нк	нк (н'ѣкою)
	23.19	*ет	ед	ет	ет				нк	нк (н'ѣкою)
	23.26	*ет	ед	ет	ет			—	—	(изостављено)
	24.1	*др	др	др	ет	ет		нк	др	др (дрѡуг'ыи)
	24.22	*ет	ед	ет	ет	ет		ет	ет	ет (ѣтерѡмь)
	24.24	*ет	ед	ет	ет	ет			ет	ет (ѣтери)
Јо	4.46	*ет	ет	ет	ет	ет		нк	нк	нк (н'ѣк'ыи)
	5.5	*ет	ед	ет	ет	ет		ед	нк	нк (н'ѣк'ыи)
	6.64	*ет	ед	ет	ет	ет		др	нкр	нкр (н'ѣкотѡрини)
	7.25	*ет	ед	ет	ет	ет		ет	нкр	нкр (н'ѣкотѡрини)
	7.44	*ет	ед	ет	ет	ет	ин	ет	ет	ет (ѣтери)
	9.16	*ет	ед	ет	ет	ет		ед	ет	ет (ѣтери)
Рх ₂ Мп ₂ :										
	11.1	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	ед	ет	нкт (ѣтерѡ, н'ѣкто)
	11.37	*ет	ед	ет	ет	ет	ин	нк	ет	нкр (ѣтери, н'ѣкотѡри)
	11.46	*ет	ед	ет	ет				ет	ет (ѣтери, ѣтери)
	11.49	*ет	ет	—	ет	ет		нк	ет	нкт (ѣтерѡ, н'ѣкто)
	12.20	*ет	ед	ет	ет	ет		нк	ет	ет (ѣтери)
	13.29	*ет	ед	ет	ет				ет	ет (ѣтери)

Мишар Пешикан — Гордана Јовановић

Резюме

Митар Пешикан — Гордана Ивановић

**ТЕКСТОЛОГИЧЕСКИЙ СОСТАВ И ОСНОВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ
ТЕКСТА ДРЕВНЕЙШИХ СЕРБСКИХ ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЙ**

Авторы произвели сравнительный анализ текста двух древнейших сербских четвороевангелий: Рашского хиландарского четвороевангелия (Хиландар No 22, сокращенное обозначение — Рх, вторая четверть XIII в.) и (также рашского типа) Мокропольского четвороевангелия (сокращенное обозначение — Мп, середина или конец первой половины XIII в.). Анализ второго памятника выполнен М. Пешиканом (см. Сборник Матице српске за филологију и лингвистику, XVI/1, стр. 61—88).

Сравнительный анализ показал, что оба памятника восходят к одному протографу (Р), но между ними и протографом находился целый ряд (большой или меньший) промежуточных списков. Этот общий протограф по составу был смешанным: евангелие от Матфея (до Мт 27.35) представляло консервативный текст, а для последующей части текста характерны значительные инновации, которые в лексическом плане согласуются с русскими апракосами типа Мстиславова евангелия. Такая композиция Р перенесена и в Рх и Мп с тем только отличием, что во второй части Рх обнаруживаются и две консервативные вставки. Таким образом, структуру исследуемых текстов можно представить в следующем виде:

Рх₁ Мп₁: до Мт 27.35,

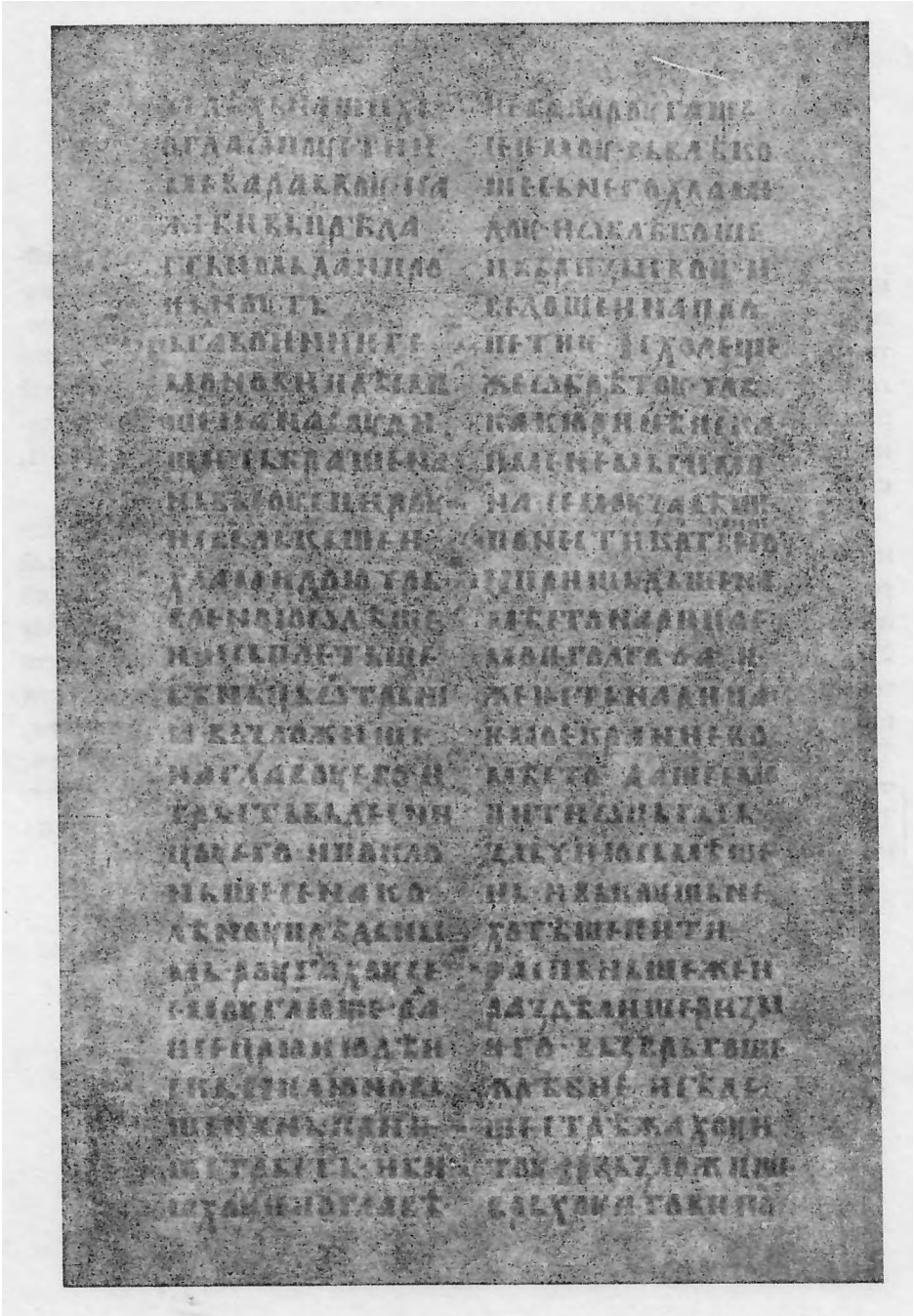
Рх₂ Мп₂: Мт 27.35 до начала главы 12 Лк,

Рх₃ Мп₂: текст ш квасѣ фарисѣисцѣ, Лк 12,

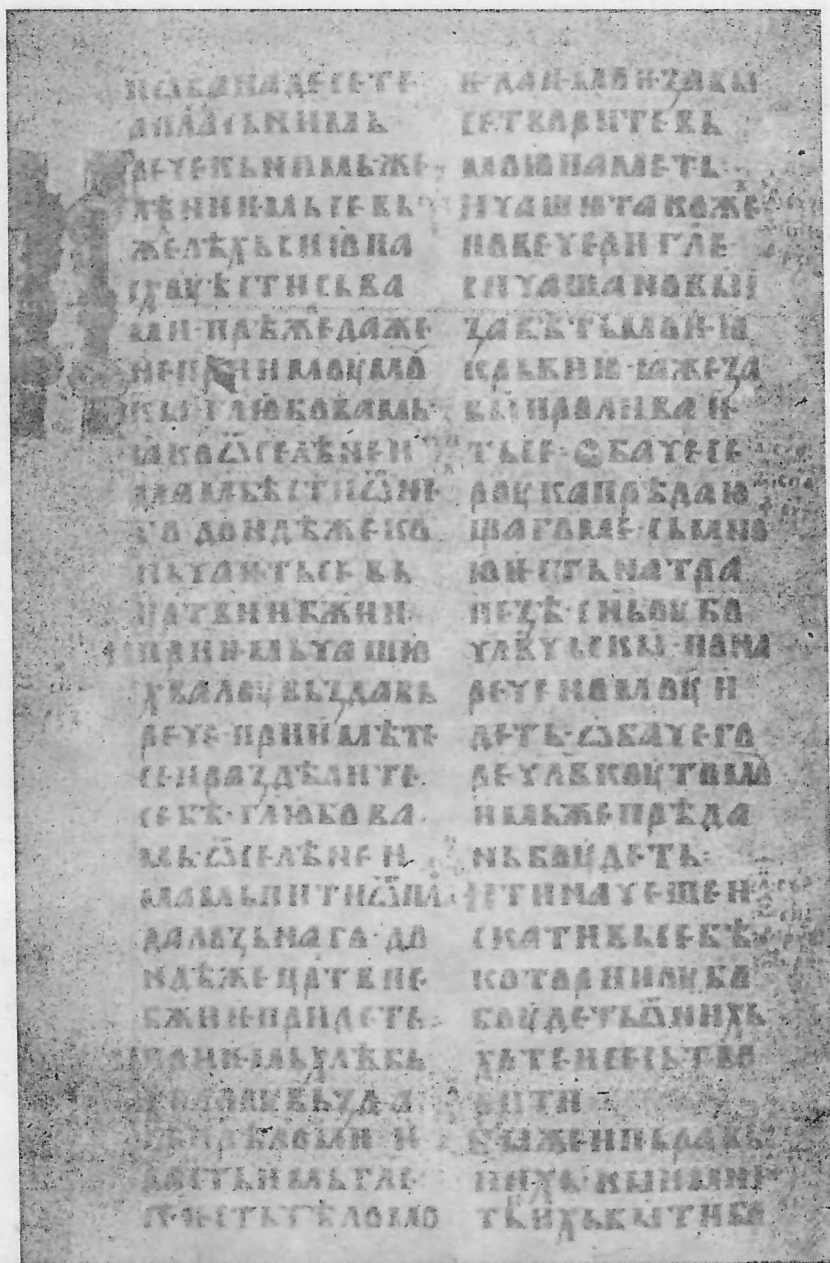
Рх₂ Мп₂: последующий текст до начала Ио 10,

Рх₃ Мп₂: Ио 10—19.24 или несколько дальше,

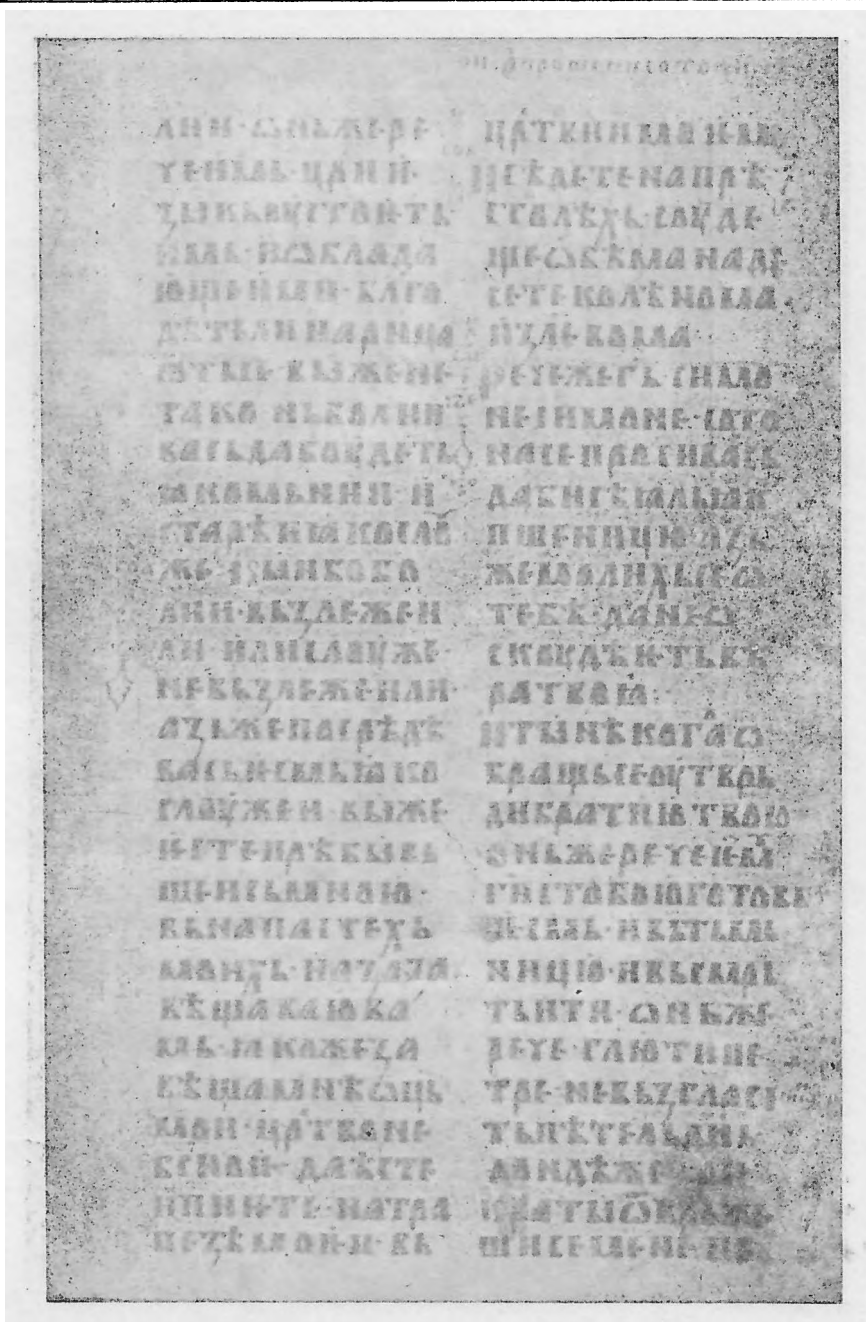
Рх₂ Мп₂: до конца текста.

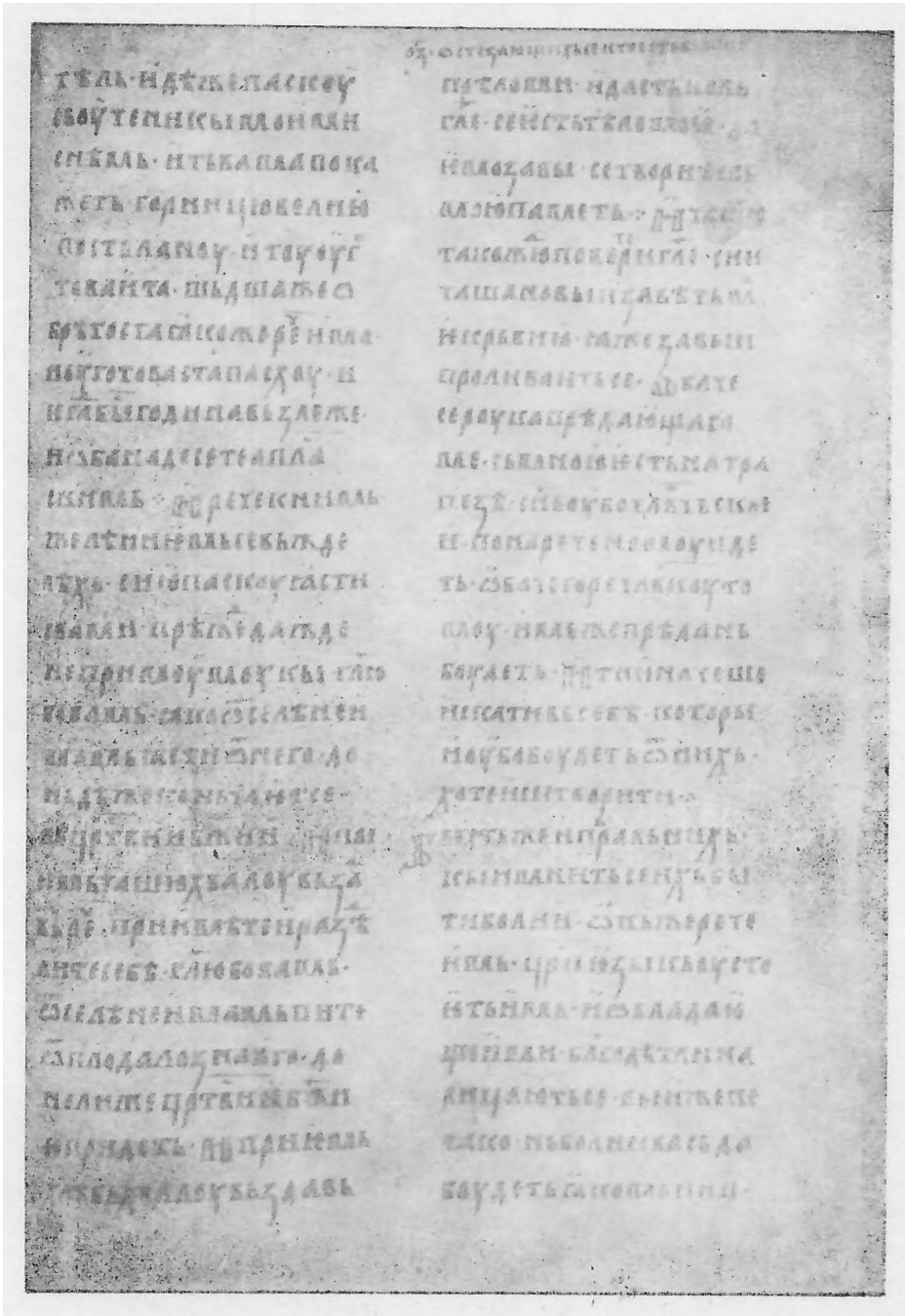
Сл. 1. Рашко хилендарско четворојевањѣ (текст Мт 27, 26—37)

Сл. 2. Рашко хилендарско четворојеванђеље (текст Лк 22, 14—24)

Сл. 3. Рашко хилendarско четворојевањe (текст Лк 22, 24—34)

Сл. 4. Мокропольско четворојеванђеље (текст Лк 22, 11—26)